

**Gjet NDOJ
(Tiranë)**

**ISA BOLETINI UDHËHEQËS KRYENGRITËS, POLITIKAN
DHE NACIONALIST I SHQUAR**

**Bazuar në dokumentet e Arkivit Qendror të Shtetit Shqiptar
(AQSH)**

Isa Boletini është një nga personalitetet më të spikatura të nacionalizmit shqiptar. Roli i tij ka qenë parësor në lëvizjen dhe në konsolidimin e Pavarësisë së Shqipërisë në afro dy dekadat e para të shek. XX. Fuqia e këtij lideri nacionalist duket në mbështetjen e jashtëzakonshme që i bënë shqiptarët, duke u rreshtuat nën komandën e tij mijëra luftëtarë të lirisë. Kjo mbështetje buronte jo vetëm në besimin që kishin shqiptarët tek vetitë e shquara dhe tiparet e rralla të këtij komandant - strategu legjendar, shpirti i tij atdhetar, burrëri dhe kurajo, por sidomos tek qartësia dhe vizioni i tij si politikan.

Më poshtë gjatë leximit të disa dokumenteve që kemi përzgjedhur në AQSH, do të shohim se Isa Boletini ka qenë i qartë në qëndrimet dhe në veprimet e tij duke luftuar kundër ushtrisë turke, ushtrive shoviniste ballkanike, kundër forcave të Lëvizjes

Konservatore me frymëzim anadollak të Haxhi Qamilit dhe nga ana tjetër ka mbështetur fort Qeverinë e Vlorës, më vonë dhe Princ Vidin, ka mbajtur anën e Perandorisë Austro - Hungareze, etj. Dokumentet që ne posedojmë janë me qindra, por nga përshkrimi i tyre në mënyrë kronologjike na rezulton se ato grupohen në:

- a) Dokumente që flasin për origjinën e familjes Boletini;
- b) Dokumente që tregojnë veprimtarinë prej udhëheqësi kryengritës të luftës për Pavarësinë e Shqipërisë; Kontributi i Isa Boletinit në themelimin e Lidhjes së Vlorës dhe bashkëpunimi i ngushtë i tij me Ismail Qemalin dhe udhëheqës të tjerë nacionalistë shqiptarë;
- c) Dokumente që flasin për rrethanat e vrasjes dhe jehonën që pati kjo vrasje e Isa Boletinit me të birin, nipin dhe pesë të tjerë nga malazezët duke bashkëpunuar dhe me tradhtarë shqiptarë;
- d) Vlerësimi i Isa Boletinit nga institucionet e shtetit shqiptar dhe dokumente që na sjellin përjetësimin e veprës heroike të këtij kolosi nacionalist në këngët popullore.

a) Dokumente që flasin për origjinën e familjes Boletini

Për origjinën e kësaj familje ka dokumente në AQSH. Ato janë dokumente në formë kujtimesh, por që hedhin dritë mbi prejardhjen dhe historinë e mbijetesës dhe të triumfit të kësaj familje dhe e brinjëve të saj.

* 20.10.1937 - Kujtime *(të shkruara në shqip)*, nga nipi i Isa Boletinit që flet për jetën dhe aktivitetin e tij (daktilografuar më 1984).

* Data ... Shënim (shqip) i një personi ku flet për origjinën e familjes Boletini.

* 1908-1921 - Në kujtimet e tij Elmaz Plava, ndër të tjera ka shënime dhe për Isa Boletinin...

Nga sa kemi kërkuar na rezulton se kujtimet më të plota dhe më afër të vërtetës janë ato të nipit të Isa Boletinit. Kështu për sa i përket prejardhjes së familjes Boletini ndër të tjera thuhet:

“Si mbas gojdhanejave mbas brezeve të deri tashëm par 370 vjetë kan ardhun prej Pecit Shalës e shkue në Katundin Isniç pran kishës Deçanit dy orë në jug të Pejës. Këtu ka ardhun një i quajtuni Leka me tre djem 1) Nik Leka, 2) Prek Leka, 3) Can Leka. Nga këta tre jan ba 3 lagje me emën Nik Leka, Prek Leka, Can Leka, na sod jemi te Nik Lekaj. Isniçi tash përbahet prej mase 150 shpijash, jan të dalun edhe deri 100 shpi nëpër nahije të Pejës.

Nga barku i (baca Pepës) Lekës, rrjedhën (kështu djalë mas djali) të bit.

- 1) Pepa, 2) Nika, 3) Deda, 4) Stako, 5) Leka, 6) Vuka, 7) Leka, të bijtë e tij Nika - Preka - Cana, Muja - Preka - Cana, Dema - Preka - Cana, Hajdari - Halili - Ahmeti, Murseli, Ademi, Jashari, Nimani, Zahiti, Abdiu, Osmani, Muftari.*

Të bit e Ahmetit, Tafili, Januzi, Haliti.

Të bit Isa,

Halili, Muja, Ademi, Zahidi, Musa, Bajaziti, Faiku, Asllani, Kapllani. Aproximativisht para 180 vjetë të bit e Dem Mujës, Halili, Ahmeti, Hajdari, për arsye se Katundi Isniç qysh se kur kanë ngul në atë vend kan ba shumë gjaqe në Katundit Deçan e Cernobreg për Ujtë e Bistricës Deçanit qi vaditën Tokat pse nuk janë bindur me hjek dorë nga ky ujë në një kohë që janë shtërngue dhe nga qeveria turke duke ju dhan si shpërblim katundin Lekish në krahin tjetër të katundit Isniç. Me qillim qi të shuente shamataja jan shtrëngue me u largue nga Isniçi e me ngel në vendin e quajtn sot Boletin një orë larg në veri të Mitrovicës, një vend pa banorë por mjaft i fortë për luftë e me

klime e ujë shumë të mirë. Këta tre vllazën duke shkue në Boletin kan lan një nip në katundin Tona të quajtur Shatër ku sod prej këti jan banun mase 30 shpja. Qi dhe tashti quhen Shatrajt, një katund mjaft pasunik e me burra të fort po si kurIsniçiqi mban rekordin në çdo pik pamje si në pasuni ashtu dhe në burra me fam e në djemuri shumë të fortë, të zgjutë, të pastër e krenar.

Emni i të bive të Dem Mujës, Xurre Halilit, Ahmeti dhe sod për flitet në Goj të Popullit Hajdari ka qen maj i vogli. Nga barku i Xurr Halilit rrjedh lagjia Zhazha prej 20 shpijash sod, e nga barku i Ahmet Demës rrjedh lagjia Musliaj, nga barku i Hajdar Demës rrjedh shpia e jon si shënohet në listë. Mursel Boletini në 7 djem në kohën e tij ka qenë me fam e i përmendur si shpi e fortë e në burni, ka ba dhe pasuni të mirë si Boletini krejt në male e bjeshk ashtu dhe Ruderin pran Lumit Ibër pjesën Fushore, kan qen do pem, pran një kë... pi të qujtun Dudi Kersh afër lumit Ibër qi këta vllazën i varshin armët e qi përmendet dhe ash. Adem Boletini në atë kohë ka marë dhe Madenin e Gurëve të Mullinit prej Gjinollit Prishtinës, kundrejt një taksi të vogël të cilin e kemi dhe tash në dokumenta zotnimi. Në kohën e Sadri Azemit para 110-115 vjetësh para 1820-1830, duket se asht babun ndo një operacion nga ndonji Sadri Azemi qi edhe sod ashtu quhet, koha e Sadri Azemit (mund të jetë fjala për Sasdrazem, veziri i madh). Adem Boletini asht prish prej këtij, janë djeg shpijat e plaçkit krejt pasunia. Me këtë ngjarje ka pasë përkrahjen e shpis Magjunit Vështërnes qi ka qenë shtëpia më e para e ma e forta në ato4 kohra në të cilin edhe sod kemi relacione familjare.

Këtu e mbrapa Adem Boletini e ka kalue jetën her me qetësi her me ngjarje të kobës tue vu në dorë prap pasunin e parë bashk me nadenin e gurve të Mullinit qi ju kishte marrë nga Qeveria në kohën e ngjarjes me Sadri Azemin.

Mbas vdekjes ka lan 4 djem:

Ahmeti lindur 1861

Halili 1862

Isa 1864

Muja 1867

Muja dhe Halili jon vra në moshë të re pa i mbushur 20 vjet. I nat Ahmet Boletini në vit 1886 kur ka ardhun në Kosovë Rexhep Pasha Myshir për (islahat) stabilizimin e qetësisë ka pas ba qendrën në Mitrovicë e banonte në një shpijë të mirë të Rabidief, pran lumit Ibër në mos te babçija të mir. Rexhep Pasha në këtë operacion kur ku s'ka ba pushk, por me mënyra pati ba disa internime e nxan shumë të arratisun. Në mes të internumve kishte vendos internimin e babës t'im por ky tue pa ç'bahesh kur u thirr nga Rexhep Pasha nuk digjoj me u taku me të. At herë administrata lokale tue ja mbush mendjen Abia Efon qi e kishim mik edhe Ymer Aga Devës nga tregt e vendit se Myshiri nuk ka ndërment të internonte, por vetëm sa me u takue një herë, këta e thrasën babën me besë, kur Baba shkon e piquet me Pashën pritet e përcillet prej tij mjaft mirë po i thot qi piqu edhe me kajmejkanin takohet Ahmeti me këtë mbasi pinë kafe kur del posht në avlli të sarajit i del Jyzbashi në derë të zyrës vet e i thotë Ahmet Boletini "Z. Jote, njerëzit udhoj i ban zjarret po te unë nuk ban (tenezire) denjon me pi një kafe, mbi kto fjalë Baba i gjë gjet po hajdi dhe fute në zyrën e tij, sa i sjellin kafën dyrt e havllis e sarajit ishin mbyllun dhe nxan me shumë gjindar e çaushllar të zgjedhun në momentin qi Baba okupon dorën duker marr kafën disa çaushllar qi ndodheshin në zyrë kinse për muhabet si vetina i hidhen sipri, mirë po tye qenë se baba ka qen shumë i shkoht e i zoti i për plasë për dhe dhe nxjerr revolverin e mbasi plagosë 3 nga kta i nxjerr prej havllije e kështu i hapë dyert e mer Pazarin ajo ditë ka ndodh ditë pazari, populli hapë rrugën ndërsa një katundar me një qerre dru e kishte nxan udhën për trup të cillën Ahmeti e këcen prap kur ku pa

prekë kët e pi sod dhe sod populli e mban në gojë, ku me kët rast i kan nxjerr dhe këngën e Ahmet Boletini trim Drague, djal asllan e tjera qi në të vërtetë ata qi e njofin thonë si shoqin e Ahmet Boletinit nuk kemi pa me sy, kët fjal e ka than vet Rexhep Pasha.

Baba tue kujtue se kët të pa bes ja kan ba me qillim, drejt i ka shkue dyqan të Ymer Agës, por nuk e ka gjetun tue qenë edhe se fishekët e patllakeve i kishin mbarue, shkon në shpi të Ibrahim Agë Bakallit, i cili në atë kohë ndodhesh Juzbash i gjindarmërisë Vështërn, e qi aji mbante çupën e kushërinit babës për djalë, ndërkaq buri ja bjen ushtrijs, përgatitet, gjindarm bredhën tregut, sikurse din kah ka shkue.

Baba i kërkon Zojës Ibrahim Agës pushkën e cila ja bjen me një herë me 100 fishek dhe thot: për neve mos kije dert, po qindro se i ke than veti djaldai, nga këto fjalë të zonjës, thoshte baba në gjan si mu shtue edhe një zemër. Ndër kaq Isa qi priste në kodër të Lices me një fuqi me të ndigjue armët u turr drejt Lagjes qi ndodhesh Baba aty u takun dhe shëndosh e mirë këthyen në Boletin. Rexhep pasha kur pa shpëtimin e tij kaq gja kishte thanë “se me të vërtetë qenka i zoti dhe i pafajshëm e mbasi e qorton mirë autoritetin lokal edhe i transferon, pa përdorur makinë formuese kundër nesh. Në vitin 1894, shtëpisë sonë i kanë ngja shumë mgatëresa e luftime me fise të tjera dhe në Mars të këtij viti është vrarë Ahmeti me një luftë të ngjashme me katundin Zhazhë në Rahovë e Stantrk, në moshën 33 vjeçare”.

Kështu, kjo shtëpi, nga kjo kohë pati të parin e saj, Isa Boletinin. Nga kjo kohë kemi rindërtimin e Kullës së Boletinëve me gurë deri në më shumë se 1 metër gjerësi, me 2 metër gjatësi, një kala e vërtetë e ndërtuar nga ustallarë prej Golloborde të Dibrës. Që në fund të shek. XIX dhe sidomos në dhjetëvjeçarin e parë të shek. XX, Isa Boletin ishte një personalitetet me më shumë mbështetje nga njerëz të armatosur që luftonin për çlirimin e Shqipërisë prej

pushtimit shumëshekullor turk. Këtë e dëshmojnë dokumentet e shumtë që ne kemi.

b) Dokumente që tregojnë veprimtarinë prej udhëheqësi kryengritës të luftës për Pavarësinë e Shqipërisë, si dhe aktiviteti politik i Isa Boletinit, përkrah I. Qemalit dhe personaliteteve më të rëndësishëm të kohës...

*6.6.1910 - Njoftim i qeverisë Malazeze, mbi largimin e Isa Boletinit nga Mali i Zi për në Nikshiq, si rezultat i presionit që bëri Ambasadori Turk në Cetinjë (*shqip shtypshkrim*).

*8.10.1910. Letër e Filip Krajës nga Shkodra, dërguar Terenc Toçit, ku ndër të tjera i shkruan se Isa Boletini, Ded Gjo Luli e Hasan Jakup Ferri kanë deklaruar se në thirrjen e parë të luftës kundër Turqisë, mbledhin 50 000 luftëtarë (*dorëshkrime origjinale, italisht*).

*Viti 1910 - Njoftime të përfaqësuesit të Austro-Hungarisë në Stamboll nëpërmjet të cilave bëhet e ditur se Qeveria Turke ka shpresë që të fusë në dorë krerët e Lëvizjes Shqiptare si Isa Boletinin dhe Idriz Seferin (*e shtypur në shqip - kopje*).

*Viti 1911 - (Korçë) Në shënimet e Komisionit të 25 vjetorit të vetë qeverimit, thuhet se Isa Boletini organizoi lidhje me çetën e Qamil Panaritit (*shtypshkrim*).

*Viti 1911 shënime të Terenc Toçit (në Shqipëri, italisht) për Isa Boletinin, për forcat që disponon, detaje të ndryshme (*janë shënime për kryengritjen e vitit 1911*).

*25.01.1911 (italisht) letër e firmosur nga Bartolomeo, dërguar Terenc Toçit, ku ndër të tjera i shkruan një listë me emra të renditur, më kryesorët që kanë luftuar me fiset e tyre

kundër Turqisë, ku secili nga ata mund të nxjerrë mbi 1 000 luftëtarë, midis tyre është dhe Isa Boletini nga Mitrovica.

*24.05.1912 Veli Vasjari (Stamboll) i shkruan Dr. Ibrahim Temos, ku e njofton se u krijua një Komitet Drejtues i Kryengritjes, i udhëhequr nga Nexhip Beu, Hasan Beu, Zejnullah Beu, Jahja Efendiu dhe Isa Boletini (*dorëshkrime*).

*5.9.1912 - Njoftim i përfaqësuesit të Austro-Hungarisë (në Stamboll) nëpërmjet të cilit mësohet se Isa Boletini e ka krejt fuqinë në dorë dhe zotëron në Mitrovicë (*shqip e shtypur*).

*30.11.1912 - Proçesverbal i mbledhjes së dytë të Kuvendit Kombëtar të Vlorës, marr nga gazeta “Përlindje e Shqypnisë” ku ndër të tjera shkruhet se në këtë mbledhje si delegat ndër të tjerë ishte dhe Isa Boletini (*kopje e daktilografuar*).

*20.11.1912 - Telegram nga Dibra, drejtuar Mit’hat Frashërit, e Irfan Beut në Elbasan, me anën e të cilit i njofton se Isa Bej Boletini ndodhet në Dibër (*turqisht-shqip*).

*20.11.1912 - Telegram i Ajdin Dragës nga Dibra drejtuar Mit’hat Frashërit në Elbasan, me anën e të cilit njofton nisjen e Isa Boletinit (*turqisht-shqip*).

*21.11.1912. Në letrën që Xhemil Beu (nip i Syrja Vlorës) i ka dërguar një personi, ndër të tjera e njofton për ardhjen e Isa Boletinit në Vlorë për shpalljen e Pavarësisë (*dorëshkrim, turqisht*).

*21.11.1912 - Telegram (*turqisht*) i Mit’hat Frashërit, dërguar Syrja Vlorës, ku e njofton për ardhjen e tij dhe të delegatëve të Dibrës si Isa Boletini, Ajdin Bej Dragës dhe Mehmet Pashë Dërrallës në Vlorë, për të marrë pjesë në Kuvendin e Vlorës (*dorëshkrim*).

*21.11.1912 - Telegram i Mit'hat Frashërit, drejtuar Syrja e Xhemil Bej(Vlorës) me anë të të cilit i njofton, se me delegatët e Dibrës është edhe Isa Boletini (*turqisht-shqip*).

* Pjesëmarrja e Isa Boletinit në mbledhjen e Junikut 1912.

*26.11.1912 - Telegram i Kryetarit të Bashkisë Elbasan, drejtuar Dervish Beut me anën e të cilit e njofton dhe mbinisjen e delegatit të Dibrës, Isa Boletini për në Vlorë (*turqisht-shqip*).

*5.12.1912 - Në ditarin e një personi në Shkodër shfaqen edhe mendimet për qëndrimin e Isa Boletinit në periudhën e pushtimit Serbo-Malazez në Shqipëri (*dorëshkrim*).

*Maj 1912 - shtojcë e posaçme e gazetës turke “Shekulli i Ri” botuar, nga korrespondenti i saj në Ferizaj, ku shkruan edhe për Isa Boletinin si udhëheqës Kryengritës.

*24.11.1912 - Telegram nga Elbasani drejtuar Dervish Himës (Beut) në Peqin, ku tregon ndër të tjera se Isa Boletinin e ka mysafir (*turqisht-shqip*).

*4.12.1912 - Fletë votimi me emrat e personave që u propozuan nga përfaqësuesit e vendit në Kuvendin Kombëtar të Vlorës dhe listat me emrat dhe numrin e votave të fituara për tu zgjedhur në pleqësi, ndër të cilët Isa Boletini (*original*).

*2.1.1913 - Letër (*turqisht-shqip*) e Kryetarit të Kryesisë Qeverisë së Vlorës, e firmosur edhe nga Isa Boletini, që vërteton thëniet e kësaj letre; se janë të pranueshme nga ana e tij.

*8.01.1913 - Letër (*turqisht-shqip*) e Mehmet Qamilit, ku ndër të tjera përmend dhe Isa Boletinin.

*13.02.1913 Telegram i Ismail Qemalit aprovuar edhe nga Isa Boletini, drejtuar Esat Toptan Pashës, me anë të të cilit e

informon për gjendjen e Shqipërisë dhe i bën thirrje për shpalljen e Pavarësisë në Shkodër.

*15.03.1913 - Telegram i Aziz Vrionit (Prefekt i Beratit) dërguar kryesisë së Qeverisë Përkohshme të Vlorës ku ndër të tjera informon se (Xhavit Pasha) është interesuar për Isa Boletinin dhe Ismail Qemalin dhe pyet se ndodhen në Vlorë apo jo (*original turqisht, përkthim*).

*31.3.1913 - Telegram në Italisht (shtypshkruar), i Tom Stambollës, dërguar nga Bari Preng Doçit në Milano, ku e njofton mbi arritjen në Brindizi të Ismail Qemalit dhe të Isa Boletinit.

*20.06.1913 - Telegram i Ismail Qemalit në Romë (frëngjisht) drejtuar Myfit Libohovës në Vlorës, ku i njofton ditën e ardhjes së Isa Boletinit (*dorëshkrim*).

*22.06.1913 - Telegram i Mehmet Seitit në Fier dërguar Mehmet Pashës ku ndërmjet tjerave përmend dhe Isa Boletinin (*turqisht-shqip*).

*3.8.1913 - Letër e Isa Boletinit nga Gjakova ku flet për gjendjen e vështirë të Shqiptarëve të Gjakovës dhe dërgimin e ndihmave (*turqisht-shqip*).

*4.8.1913 - Letër (italisht) e Virgjilio Panelës dërguar nga Bari Terenc Toçit, ku e njofton mbi ndodhjen në Lezhë të Isa Boletinit dhe e porosit ta ketë në mbikëqyrje (*dorëshkrim*).

*8.8.1913 - Letër (italisht) e Spiridon Koçarazit dërguar nga Shkodra Torenc Toçit, ku e njofton se ka dëgjuar nga i biri i Isa Boletinit mbi vrasjen e Mehmet Pashës (*dorëshkrim*).

*25.09.1913 - Në letrën që Kosta Hotova, i dërgon Jani Vruhos (Egipt) ndër të tjera i shkruan edhe për Kryengritjen e vitit 1913 të udhëhequr nga Isa Boletini (*dorëshkrim, shqip*).

*25.09.1913 - Jani Vruho i shkruan (Shqipëri) - Kostë Hotovës (USA) për çlirimin e Dibrës, Pejës e Shkupit nga ushtria e Isa Boletinit dhe e vlerëson veprën e tij, duke e quajtur “plotësues i porosisë” të Madhit Gjergj Kastriotit.

*....1913 - Kërkesë (frëngjisht) e përfaqësueseve të Kosovës; Mehmet Pashë Dërrallës, Isa Boletinit e Qerim Begollaj, drejtuar Perandorisë së Austro-Hungarisë, për mbrojtjen e territoreve shqiptare, lidhur me vendimin e padrejtë të Fuqive të Mëdha, për kalimin e Kosovës në Serbi (*dorëshkrim, kopje*).

*. ... 1913 - Në fragmentin e letrës (se Hoxha Kadrisë), se një darkë Qerim Begolli u shpreh kundër krerëve të kryengritjes së Kosovës dhe kundër Isa Boletinit, Bajram Currit etj.

*Viti 1913 - Nga Vlora... Në shënimet Biografike të Leo Aleksandër Freundlich, thuhet se ky ka patur miqësi me Isa Boletinin (*dorëshkrim*).

*30.09.1913 - Telegram i Ministrit të Punëve të Brendshme Esat Toptanitdërguar Prefekturës së Elbasanit ku përmendet Isa Boletini.

*29.3.1913 - Dëftesë e nënshkruar nga Mehmet Ajdin Draga dhe Isa Boletini për një shumë të hollash të marra nga Ministria e Luftës në Vlorë, për t’ua ndarë oficerëve e Ushtarëve të Milicisë (*osmanishte në origjinal*).

*12.06.1914. Letër nga Lezha, dërguar At Ambroz Marlaskajt në Vienë, ku e njofton mbi ndodhjen Isa Boletinit, në Durrës me forcat e tij e më tej thekson se ky është pro Vidit e kundër Esat Pashës (*dorëshkrim*).

*Viti 1914 - Në shënimin e Komisionit 25 vjetët e vetëqeverimit thuhet se ky në takim me Hajdar Blloshmin e të tjerë luftoi kundër kryengritësve në ullahtet e Elbasanit (*shtypshkrim - Shijak*).

*4.08.1914 - Letër e Eshref Frashërit, dërguar nga Durrësi, Rexhep Mitrovicës dhe Rauf Ficos ku ndër të tjera i shkruan mbi vajtjen e Isa Boletinit në Kotorr me shpërthimin e Luftës Botërore (*dorëshkrime*).

*19.10.1914 - Letër (*osmanisht*) që Aqif Pasha i dërgon nga Bari, Mit'hat Frashërit, ku ndër të tjera i shkruan se Bajram Curri e Isa Boletini, kanë bërë një organizim ushtarak në Mitrovicë, Gjakovë e Has dhe se presin momentin për t'u futur në mbarë Kosovën.

*17.01.1919 - Letër (frëngjisht) shkruar Luigj Gurakuqit nga M. Kasneci, ku përmendet ndër të tjera dhe Isa Boletini (*dorëshkrim origjinal*).

*2.10.1919 - Letër e Hoxha Kadrisë drejtuar Hasan Prishtinës, ku ndër të tjera i shkruan se Qerim Begolli ka folur keq edhe për Isa Boletinin (i akuzon krerët e revolucionit në Kosovë për bashkëpunim me serbët (*osmanisht*)).

*..... (1937) - (nga Peja) Në shënimet e Komisionit "25 vjet vetëqeverimit thuhet se Isai kishte lidhje edhe me Salih Gashin për çështje Kombëtare (*dorëshkrim*).

a) Dokumente që flasin për rrethanat e vrasjes dhe jehonën që pati kjo vrasje e Isa Boletinit me të birin, nipin dhe pesë të tjerë nga malazezët duke bashkëpunuar dhe me tradhtarë shqiptarë.

Kontributi i jashtëzakonshëm që dha Isa Boletini në luftën për liri e pavarësi të shqiptarëve e kishte vënë atë në qendër të vëmendjes së elitës patriotike të Shqiptarisë, por shpesh edhe të personaliteteve të vendeve që ndikonin në ecurinë e ngjarjeve në Ballkanin Perëndimor. Kjo duket jo vetëm në relacionet që paraqitëm më lart,

por dhe në relacione të tjera ku shprehej frika se mos rrezikohej jeta e këtij protagonist të spikatur të nacionalizmit shqiptar. Kështu pa vdekur akoma ka patur “lajme” për vdekjen, apo dhe për pasigurinë e jetës së Isa Boletinit. Kështu ne po paraqesim disa prej këtyre relacioneve, por dhe te relacioneve të tjera që flasin për vrasjen, rrethanat dhe jehonën që shkaktoi kjo vdekje.

*.....shënime - dorëshkrime (*osmanisht*) me karakter studimor për vrasjen e Isa Boletinit.

*18.10.1912 - Vangjel Dede (*nga Ploeshti*), i shkruan Asdrenit (*Bukuresht*) ku ndër të tjera e njofton për vrasjen e Isa Boletinit.

*9.10.1913 - Telegram i Obrei Herbert (*anglisht*), (*dorëshkrim kopje, shqip*) i dërguar nga Londra, Ismail Qemalit në Vlorë ku e njofton se po boton krimet e bëra kundër Shqiptarëve; kërkon që të protestojë (Ismail Qemali) në Europë kundër ekzekutimit të të burgosurve dhe shkruan se ka frikë për jetën e rrezikuar të Isa Boletinit dhe se Isa Boletini ka shumë miq këtu (në Londër).

*23.08.1915 - Letër (*osmanisht*) dërguar nga Lozana, Mit’hat Frashërit, ku ndër të tjera e vë në dijeni për zënien rob të I. Boletinit (*dorëshkrim*).

*17.04.1916 - Letër (frëngjisht) nga Lozana, e Sotir Koleas - dërguar Mit’hat Frashërit në Bukuresht, ku e njofton për vrasjen e Isa Boletinit, njërit prej djemve të tij, nipit dhe 5 personave të tjerë në Podgoricë (*dorëshkrim*).

*.....1916 - Përshkrimi i vrasjes së Isa Boletinit dhe bashkëlufëtarrëve të tij nga Ushtria Malazeze.

b) Vlerësimi i Isa Boletinit nga institucionet e shtetit shqiptar dhe dokumente që na sjellin përjetësimin e veprës heroike të tij në këngët popullore.

Isa Boletini u mbush me lavdi ende pa vdekur. Kështu dëshmohet në këngët që populli ngrii për të që kur ishte gjallë, edhe pas vdekjes, e deri në ditët tona. Kur shikon relacionet, disa prej të cilëve ua paraqitem më lart, nuk është e vështirë të kuptohet rëndësia dhe vlerësimi që patën për të krerët e nacionalizmit shqiptar, si dhe personalitete të politikës evropiane për të. Ka patur më vonë vlerësime edhe nga politika zyrtare e shtetit shqiptar në kohën e Mbretit Zog (me rastin e 25-vjetorit të Pavarësisë), por veçanërisht në periudhën e pas Luftës së Dytë Botërore, në përvjetor të ndryshëm të Pavarësisë.

*26.11.1962 - (Vlorë) Dekret i Presidiumit të Kuvendit Popullor mbi dekorimin e disa personave të tjerë dhe Isa Boletinit me urdhërin “Për veprimtari Patriotike të klasit të I-rë”.

*...- 1974 - Proçesverbal i Mbledhjes së Presidiumit Kuvendit Popullor dt. 21.11.1974 me vendim e propozim të K. Q. P. P. SH për ti dhënë Isa Boletinit titullin “Hero i Popullit”, ku ka bashkëngjitur dhe motivacionin”.

*10.03.1979 - Vendim Kryesisë Këshillit Ministrave Nr. 56 dt. 10.03.1979 mbi ngritjen e monumentit të Isa Boletinit “Hero i Popullit”.

*10.03.1979 - Vendim i Kryesisë së Këshillit të Ministrave për vendosjen e Monumentit të Isa Boletinit në qytetin e Shkodrës.

*Dt... viti 1982 - Presidumi i Kuvendit Popullor. Patriotët e dekoruar më shumë se një here, ku përmendet dhe emri i Isa Boletinit...

*Datë1916 - Këngë Popullore të shkruara për Isa Boletinin.

Figura e Isa Boletinit është e skalitur mirë në vepra të ndryshme, filma, piktura e skulptura, vepra të spikatura të artit shqiptar.

